

Utviklingstrekk i Nordland

Denne teksten oppsummerer sentrale regionale utviklingstrekk i Nordland. Teksten er basert på de kildene som utgjør kunnskapsgrunnlag for planstrategien. Det er ikke utarbeidet en egen rapport som utgjør kunnskapsgrunnlag for ny regional planstrategi.

Kunnskapsgrunnlaget består av en rekke digitale kunnskapsportaler, rapporter og utredninger, samt relevante stortingsmeldinger og NOU-er. Se www.nfk.no/planstrategi for oversikt over kunnskapsgrunnlaget. Der ligger det også en Power BI-rapport med statistikk på noen utvalgte områder.

Nordland i Europa og verden

Globale utviklingstrekk skaper rammebetingelser for utvikling i Nordland. EU har de siste årene vedtatt flere ambisiøse planer, strategier og forslag til lovendringer som skal bidra til et mer bærekraftig og konkurransedyktig Europa. EU setter søkelys på å øke selvforsyning av energi og mineralske råvarer i Europa, selvbestemmelse, og har også en betydelig digital satsing som skal bidra til å redusere klimautslipp og skape ny vekst. Norsk klimapolitikk er tett knyttet til europeisk klimapolitikk, og endringer i EU påvirker derfor Nordland. Rivalisering mellom land og vedtak av lovpakker i andre deler av verden får også konsekvenser for investeringer, videreutvikling av grønne verdikjeder og ny teknologi, klimavennlig matproduksjon, markedsadgang og eksport.

Nordområdene er av viktig strategisk betydning. Globale utviklingstrekk medfører økt internasjonal interesse for nordområdene og større fokus på Norges strategiske beliggenhet. Det er av nasjonal, sikkerhetspolitisk betydning at det bor folk i nord, og at samfunnene er sterke og robuste. Nordland er et viktig forsvarsfylke, med lokalisering av Forsvarets operative hovedkvarter, kystvakt, Heimevernet, Luftforsvarets base på Andøya og Evenes flystasjon. Utvidelsen av NATO med Finland og Sverige som nye medlemsland styrker Nordlands rolle innenfor alliert mottak og understøttelse av allierte ved behov.

Internasjonale hendelser aktualiserer samfunnssikkerhet og beredskap. Vi lever i en urolig tid. Truslene som omgir oss er mangfoldige og komplekse, og berører alle kritiske samfunnsfunksjoner, som teknologi, innovasjon, sårbarhet, informasjons- og cybersikkerhet, klimaendringer, helse- og transportberedskap, og den sikkerhetspolitiske spenningen vi nå er vitne til. Truslene er stadig i utvikling og endring. I Nordområdene er sikkerhet og beredskap særlig viktig. En økt satsning på sikkerhet i nordområdene kan øke bevilgninger til forsvaret og infrastrukturprosjekter i Nordland. Den nye sikkerhetspolitiske situasjonen aktualiserer også arbeidet med risiko og sårbarhetsanalyser i forbindelse med lokal og regional planlegging.

Vi lever i en tid med høy usikkerhet knyttet til den økonomiske utviklingen. Store deler av Europa er i en nedgangskonjunktur. Også i Norge har den siste tiden vært preget høy inflasjon, stigende renter og en svak krone. SSBs analyser per desember 2023 viser at veksten i den økonomiske aktiviteten forventes å bli litt lavere og at arbeidsledigheten trolig vil øke. Bråstopp i boligbyggingen, svake vekstutsikter både internasjonalt og her hjemme, kombinert med fallende renter og inflasjon, gjør at renta mest sannsynlig ikke økes videre. Arbeidsmarkedet er fortsatt stramt, og Nordland er blant fylkene med lavest antall helt

arbeidsledige per utlyste ledige stilling. Nordland har over tid vært blant fylkene med lavest arbeidsledighet. Årsgjennomsnittet for arbeidsledighet i 2022 var 1,4 %. Det forventes at ettervirkningene av renteøkningene, kombinert med svakere vekstutsikter internasjonalt og lavere etterspørsel i mange næringer, vil dempe presset i arbeidsmarkedet. Ifølge SSBs beregninger vil arbeidsledigheten nasjonalt stige litt i årene framover, til drøye 4 % i 2025.

Nordlands lange kyst gjør fylket spesielt sårbart for klimaendringer.

Gjennomsnittstemperaturen på jorda stiger, og i årene som kommer vil oppvarmingen bli raskere og kraftigere jo lengre nord man kommer. Klimaprofil for Nordland viser at gjennomsnittlig årstemperatur er beregnet til å øke med opp mot 5,0 °C fram mot år 2100. Vekstsesongen vil øke med 1-3 måneder, og mest i ytre kyststrøk. Vinterstid vil dagene med svært lav temperatur bli sjeldnere. Årsnedbøren i Nordland er beregnet å øke med cirka 20 %. Det er forventet at episoder med kraftig nedbør øker vesentlig både i intensitet og hyppighet i alle årstider. I tillegg forventes en økning i ekstremvær, flom, skred, havnivå og stormflo. Et økende omfang av naturskapte hendelser vil også utfordre opprettholdelse av samfunnskritiske funksjoner. Framtidens klima og samfunnsrisiko får konsekvenser for blant annet utbygging, matproduksjon til lands og til havs, vannkvalitet, kraftforsyning, transport og infrastruktur.

Folk i Nordland

Det blir færre nordlendinger og andel eldre øker. Ved inngangen av 2024 hadde Nordland fylke 243 081 innbyggere. Befolkningen utgjør omtrent halvparten av befolkningen i Nord-Norge og 4,4 % av Norges befolkning. Nordland er blant fylkene med lavest relativ vekst i folketallet de siste ti år (1,1 %). Den svake befolkningsutviklingen henger sammen med flere faktorer. Det fødes stadig færre barn i Nordland, samtidig som mange unge flytter ut av fylket. Nordland har gjennom mange år hatt positiv nettoinnvandring, og i 2024 er 12 % av de som bor i Nordland innvandrere. Uten den høye arbeidsinnvandringen utover på 2000-tallet ville befolkningsutviklingen vært mye svakere. Nasjonale tall viser at arbeidsinnvandringen økte i perioden 2006-2011, men at den har avtatt i årene etter. De siste par årene har Nordland bosatt mange flyktinger fra Ukraina, noe som har bidratt til befolkningsvekst. Denne veksten har funnet sted i de fleste kommunene i Nordland. Prognosene for framtidig utvikling i folketall i Nordland er usikre, men befolknings sammensetningen kommer til å endre seg. Andelen eldre i befolkningen vil øke betydelig, samtidig som andelen i yrkesaktiv alder går ned. Denne utviklingen blir sterkest i kommuner med lav sentralitet, hvor det forventes at rundt 30 % av befolkningen vil være i aldersgruppen 67+ i 2050.

De fleste har god helse og trives i sitt nærmiljø, men ulikhetene øker.

Fylkeshelseundersøkelsen 2020 viser at de fleste i fylket trives og opplever god livskvalitet. Helsetilstanden er generelt god i Norge, og utviklingen på mange områder går i positiv retning. Som eksempel har tannhelse blant barn og unge har over tid blitt bedre, antall dagligrøykere har gått betydelig ned, og folk lever stadig lenger. Allikevel er det store forskjeller i helse mellom ulike grupper i befolkningen. Man finner dels store helseforskjeller ut fra økonomi, kjønn, alder, seksuell orientering, innvandrerbakgrunn og etnisk identitet. De sosiale helseforskjellene har over tid vært økende i Norge. Dette kommer til syne i et vidt spekter av tema som forventet levealder, sykelighet og dødelighet, levevaner, deltakelse i ulike kultur- og fritidsaktiviteter, med mer. Oversikt over helsetilstand og faktorer som

påvirker helse i Nordland konkluderer med at de viktigste folkehelseutfordringene i Nordland er psykiske plager blant unge, sosiale helseforskjeller og frafall i videregående skole. Disse utfordringene vil ha størst konsekvens for folkehelseutviklingen i Nordland, og er viktige påvirkningsfaktorer for en rekke ulike forhold. De viktigste ressursene for god folkehelse er trivsel og trygghet i bo- og nærmiljø, rik tilgang på bostedsnære turområder og partnerskap og gode samarbeid for å fremme folkehelsa i Nordland.

Stedet der vi lever og bor

Nordland består i hovedsak av distriktskommuner, og bosettingen i fylket er spredt. I dag bor omtrent 7 av 10 nordlendinger i tettbygde strøk. Dette er en lavere andel enn i andre fylker. Bosettingen i Nordland er spredt, noe som skaper avstandsutfordringer i forbindelse med arbeidsreiser, tjenesteorganisering og det generelle hverdagslivet til folk. 29 av Nordlands 41 kommuner har færre enn 5000 innbyggere, og i disse bor 23 % av innbyggerne. Det er en sterk samvariasjon mellom en kommunes innbyggertall og en kommunes sentralitetsklasse. 35 av kommunene i Nordland defineres som «de typiske distriktskommunene» i SSBs sentralitetsindeks (sentralitetsklasse 5 og 6), og i dem bor 44 % av innbyggerne. Distriktskommuner kan defineres som kommuner med lav sentralitet og kjennetegnes ved at det bor få folk på store arealer. Dette gjør at det er lange avstander mellom folk, arbeidsplasser og tjenester. Bosetting i Nordland henger historisk sammen med verdiskaping og sysselsetting. Naturressurser i fylket har dannet grunnlag for hvordan lokalsamfunn, tettsteder og byer har blitt dannet. Spesielt er sjømatnæringen, landbruk og reiseliv viktig for sysselsetting i distriktene. Spredt bosetting har en kulturell og sosial egenverdi for landet, i tillegg til at det har en sikkerhetspolitisk betydning.

Kommunesektoren står overfor store utfordringer. Demografisk utvikling, klima- og miljøutfordringer og den nasjonaløkonomiske utviklingen er utviklingstrekk som kan få vidtrekkende konsekvenser for kommunal virksomhet i årene framover. Kommunene har ansvar for et stort antall oppgaver, og for komplekse og kompetansekrevene tjenester. Generalistkommuneutvalget har gjort analyser av i hvilken grad kommunene oppfyller lovkrav på ulike områder. Analysene viser at det er en klar sammenheng mellom en kommunes innbyggertall og sentralitet og den samlede lovoppfyllelsen. Små og usentrale kommuner har jevnt over større utfordringer på flere områder enn større og mer sentrale kommuner. Graden av lovoppfyllelse er lavest i kommuner i Nord-Norge, og usentrale øykommuner i Nordland er blant de med største utfordringer. Analysene viste også at det er stor variasjon mellom kommuner som er like i størrelse eller beliggenhet, noe som tyder på at noen kommuner møter utfordringer knyttet til sentralitet og størrelse bedre enn andre. Mangelen på tilgang til kompetanse og kapasitet pekes på som hovedårsaken til mangelfull ivaretagelse av oppgaveansvaret.

Kunst, kultur og kulturhistorie bygger identitet. Kunst og kultur er ytringer med samfunnsbyggende kraft, og bidrar til nye perspektiver, lokal bærekraft, tilhørighet og livskvalitet. Kulturelle aktiviteter bidrar til å skape tillit, toleranse og solidaritet, og innbyggere som deltar regelmessig i kulturelle aktiviteter har større sannsynlighet for å delta aktivt i samfunnet. Nordland har en rekke kulturinstitusjoner og aktører på nasjonalt og internasjonalt nivå innenfor alle kunstuttrykk. Disse er spredt geografisk over hele fylket, med en desentralisert struktur sammenlignet med mange andre fylker, der flere nøkkelinstitusjoner er lokalisert i relativt små kommuner. Nordland har mange gode

kulturtilbud nært der folk bor, men er også i en særstilling med tanke på produksjons og transportkostnader for både utøvere og publikum. Det er et særtrekk at man ikke har ett sentralisert kunst- og kulturmiljø som man i større grad finner i andre fylker. I Nordland finnes det kulturminner og kulturmiljøer av nasjonal og internasjonal verdi som vi er forpliktet til å ta vare på. Kulturminner og -miljøer bidrar til bevaring av viktige verdier, gir forbindelser til felles historie og identitet, og bidrar til å styrke stedenes egenart. Hvert år reduseres antallet kulturminner av både nyere og eldre tid, og nordlandssamfunnet mister bit for bit en viktig kilde til kunnskap og identitet. Det finnes få kommunale planer for kulturminner og -miljø. I 2022 plasserte Nordland seg på en sjetteplass av alle landets fylker i Norsk kulturindeks. Høyeste rangering var innen museum og frivillighet. Nordland er blant fylkene med flest medlemmer i lag og foreninger. Svakeste rangering var innen kulturarrangement og kino, samt kunstnere og verdiskaping i kulturelle og kreative næringer. Innbyggerundersøkelsen for 2021 viste at Nordland er fylket med lavest innbyggertilfredshet når det gjelder kulturtilbud.

Det samiske Nordlândia. Norge er et land som er etablert på territoriet til to folk, samer og nordmenn. Nordland reinbeiteområde er ett av seks samiske reinbeiteområder i Norge. Nordland reinbeiteområde er delt inn i 12 reinbeitedistrikt. Samiske kulturminner og stedsnavn med samisk opprinnelse dokumenterer spor av samisk befolkning over hele fylket. Nordland er det fylket i Norge med flest samiske språk innenfor fylkesgrensene; sør-, ume-, pite-, lule- og nordsamisk. I 2020 var det 35 elever i grunnskolen i Nordland som hadde samisk som opplæringspråk. I tillegg har mange samisk som andrespråk. Nasjonale tall viser at elevtallet for samiske språk totalt har hatt en økning. Økningen i samiskopplæring skjer i hovedsak i byer og større tettsteder og som fjernundervisning. Inneværende skoleår har 25 elever i videregående skole i Nordland samisk språkopplæring (alle som andrespråk). Det finnes ikke statistikk over hvor mange bosatte i fylket som har samisk-etnisk tilhørighet. 7 kommuner i Nordland, samt Nordland fylkeskommune, har innført tospråklige offisielle kommunenavn. Sannhets- og forsoningskommisjonen avdekket i sitt arbeid at fornorskningspolitikken har hatt konsekvenser som tap av språk og kultur, samt kunnskapsløshet i befolkningen. Mange handlingsmønstre, holdninger og samfunnsstrukturer som fornorskningspolitikken bidro til har blitt videreført, med fornorskende konsekvenser.

Et mangfold av tilbud bidrar til attraktive lokalsamfunn. Ved valg av bosted er det ikke i dag nok med mulighet for heltidsarbeid og jobb som gir rom for personlig utvikling. Kvaliteter som tilgang til service- og tjenestetilbud, varierte fritidsaktiviteter, tilgjengelige møteplasser og arenaer for opplevelser og aktivitet, fysisk og digital infrastruktur, kollektivtransport, og samfunnets sosiale kapital, bidrar til å skape levende og attraktive lokalsamfunn. Omtrent halvparten av voksenbefolkningen i Nordland rapporterer at de har høy grad av tilfredshet med stedet de bor. Dette ligger på samme nivå som landet som helhet. Nesten 1 av 3 har høy grad av optimisme for fremtiden og givende sosiale relasjoner. Mange i Nordland bidrar med frivillig innsats i ulike typer organisasjoner (49 % i 2022). Det var stor variasjon mellom kommunene i deltakelse ved siste kommunestyrevalg, fra 55 til 80 % valgdeltakelse. De 15 kommunene som hadde høyest valgdeltakelse ligger alle i sentralitetsklasse 6. Nordlands kommuner er på mange måter attraktive for unge tilflyttere, med spennende arbeidsplasser og en betydningsfull frivillig sektor som bidrar til fellesskap og samhold. Samtidig kan få innbyggere medføre at markedet blir for lite til å tilby enkelte varer og tjenester, og det blir mindre konkurranse blant tilbyderne. Store avstander og få

brukere medfører også at offentlige tjenester blir dyrere å produsere. I distriktene er boligtilbudet lite variert, og mange steder er det vansker med å få tak i bolig. Tilgangen på boliger for tilflyttere har over tid vært en utfordring i flere deler av fylket, og er en flaskehals for rekruttering av stabil arbeidskraft. Mange steder er det også mangel på tilrettelagte boliger i det private markedet for eldre. Lite aldersvennlige boliger langt utenfor sentrum gir utfordringer for det kommunale tjenestetilbudet.

Transport og infrastruktur er viktig for samfunns- og næringsutvikling. Samferdsel har en sentral rolle for å legge til rette for spredt bosetting, bolyst og stedsattraktivitet, samt å legge til rette for næringsutvikling og grønn industriutvikling, utvidelse av bo- og arbeidsregioner, samfunnssikkerhet og beredskap. Mange i Nordland er avhengig av buss, båt og ferge i dagliglivet. Dette er også viktige tilbud for besøkende. I Nordland er det 1.208 km europa-/riksveg med 116 km gang- og sykkelveg, 4.055 km fylkesveg med 138 km gang- og sykkelveg, og 3.582 km kommunal veg med 164 km gang- og sykkelveg. Vedlikeholds- og standardetterslepet på vegnettet er høyt og økende. Dette har negativ innvirkning både på trafiksikkerhet, framkommelighet og pålitelighet. Fylkesvegnettet har et vedlikeholdsetterslep på om lag 14 mrd. kr og er betydelig høyere enn statlig vegnett. Antall trafikkulykker har gått ned over tid. Det er nesten dobbelt så stor risiko for å bli drept eller hardt skadd på fylkesveg enn på statlig veg. Staten har ansvar for 4 ferjesamband i Nordland, og fylkeskommunen har ansvar for 23 ferjesamband, 21 hurtigbåtsamband og 2 kystgodsruter, samt om lag 400 busser med tilhørende holdeplasser og terminaler. Alle statlige ferjesamband i Nordland vil i nærmeste tid bestå av nullutslippsfartøy. Det er i dag 3 fylkeskommunale ferjesamband som er elektrifiserte, og i Regional transportplan Nordland er det prioritert ytterligere elektrifisering av 7 samband i første seksårsperioden. Det er lav- og nullutslipps hurtigbåter på samband i Salten og Lofoten. Det er nullutslipps busser i bytrafikken i Bodø og minibusser i Vesterålen, og i kommende anbud stilles krav til nullutslippsbusser i byområdene. Det er 12 lufthavner i Nordland og kortbanenettet er svært viktig for befolkning og næringsliv. Det er ingen alternative tidseffektive transporttilbud på lengre strekninger enn fly, både internt og ut av fylket. Det er ingen i landet som reiser så mye med fly som befolkningen i nord. Det er mange offentlig og privateide havneanlegg, mye skipstrafikk og gods som transporteres langs kysten. Nordlandsbanen er dieseldrevet, banekapasiteten er i dag sprengt og betjenes av gamle togsett. Ofotbanen er elektrifisert, og det er høy trafikkbelastning og utfordringer med driftsstabilitet.

Naturen vi lever i og av

Arealbruk og arealressurser i Nordland. Nordland har et areal på totalt 38.154,9 km². Av dette er omtrent 6,3 % ferskvannsareal. 1 % av arealet i Nordland er bebyggt. Av det ubebygde arealet består omtrent 70 % av skog eller åpen fastmark. 6,3 % er åpen myr og 3,5 % er jordbruksareal. Nordland fylke utgjør omtrent 12 % av Norges areal, og har ca. 25 % av Norges kystlinje. Totalt sjøareal for Nordland ut til 1 nautisk mil (NM) utenfor grunnlinja er ca. 42.378 km². Naturen er livsgrunnlaget vårt, og en forutsetning for utvikling av et økonomisk og sosialt bærekraftig samfunn.

Naturressursene i Nordland er et viktig grunnlag for verdiskaping. Verdiskapingen i næringslivet er i stor grad basert på fornybare ressurser som vannkraft og marine ressurser. Fiskeri og havbruk, energiproduksjon, mineraler, landbruk, reindrift, reiseliv og opplevelsesnæringer er eksempler på viktige næringer i Nordland som er avhengige av

arealer og naturressurser for verdiskaping. Arealressursene utgjør grunnlaget for en sterk og konkurransedyktig industri. Samtidig gir dette fylket en unik posisjon i det grønne skiftet, som blant annet realiseres gjennom etablering av ny industri. Etablering av ny kraftintensiv industri i Nordland medfører økt behov for produksjon av fornybar kraft og gir dermed økt press på arealene. Stadig større områder av havet tas i bruk, eller planlegges tatt i bruk. Havvind, havbruk til havs og utvinning av havbunnsmineraler er eksempler på nye havnæringer som gir utviklingsmuligheter for Nordland, men som vil også påvirke naturen. Det er mange interessenter i bruk av naturen, og mye av den verdiskapende aktiviteten har potensiale for konflikt med viktige naturverdier. Dette skaper en utfordring i balansen mellom å ta vare på uberørt natur og biologisk mangfold som en verdi i seg selv versus bruk av naturressurser for å skape verdier.

Arealbruksendringer har konsekvenser for natur og næringsliv. Naturrisikoutvalget har nylig vist at tap av natur truer samfunnet og velferden. Naturressursene og andre goder og tjenester vi får fra naturen, er grunnlaget for økonomisk virksomhet, for samfunnslivet og for menneskelig velferd i vid forstand. Foringelse av natur og naturmangfold medfører negative konsekvenser for aktører og samfunn (naturrisiko). Økonomi og samfunn er avhengig av naturen, men påvirker gjennom sin aktivitet det samme naturgrunnlaget. Robuste økosystemer i best mulig tilstand bidrar til å dempe effektene av klimaendringene, blant annet ved flomdemping, vannrensing og vern mot erosjon, og de tåler klimaendringene bedre enn sårbare økosystemer. Dessverre finnes det ikke gode nok historiske data til å tallfeste endringer i arealbruk, nedbygging av naturen og konsekvenser ved arealbruksendringer. Miljødirektoratets oversikt over inngrepsfrie naturområder i Norge viser at 53 % av Nordlands arealer består av inngrepsfri natur. Nordland er det fylket som har hatt størst reduksjon i inngrepsfri natur i perioden 2008-2018, både i absolutte og relative tall. Arealregnskap Nordland 2023 er et første skritt på veien mot et bedre kunnskapsgrunnlag om endringer i bruk av fylkets arealer. På noen områder finnes det imidlertid pålitelige data. Hvert år omdisponeres flere hundre dekar med landbruksarealer til andre formål. Dyrket mark og natur bygges ned rundt byer, gjennom tilrettelegging for hyttelandsbyer, veier, kraftledninger og vannkraft, arealkrevende industri og annen næringsvirksomhet. For reindrift er sikker og forutsigbar tilgang til areal en forutsetning for drift. Beiteressursene reduseres ved stadige arealinngrep og et varmere klima. I tillegg bygges strandsone og vassdragsnære arealer stadig mer ned, med påfølgende konsekvenser for vannmiljø og naturmangfold. Det er spesielt antall boliger og fritidsboliger i strandsone og vassdragsnære arealer som øker.

Nordlands samlede klimagassutslipp er omtrent uendret de siste årene. Statistikk fra Miljødirektoratet viser at utslippene i Nordland ikke har gått nedover de siste årene, bortsett fra en forbigående nedgang som følge av restriksjoner under koronapandemien. De største utslippene av klimagasser i Nordland kommer fra industrien, inklusive olje- og gassproduksjon (55 %) og transportsektoren (29 %). Klimagassutslipp fra de to største utslippskildene har økt med henholdsvis 20 % (sjøfart) og 15 % (industri, olje og gass). Arealendringer av natur som lagrer mye karbon bidrar også til økte klimagassutslipp, samtidig som muligheten for framtidig opptak av karbon blir redusert. Nedbygging er den arealbruksendringen som gir størst utslipp av klimagasser, særlig nedbygging av skog og myr.

Mange vil oppleve Nordlands natur og kultur. Reiselivs- og opplevelsesnæringen er i sterk utvikling i regionen. Reiselivs- og opplevelsesbedriftene er viktige arbeidsplasser i hele

fylket, spesielt i små lokalsamfunn. Reiselivsnæringen i Nordland består av mange små virksomheter med begrensede ressurser og store sesongvariasjoner i aktiviteten, noe som skaper utfordringer og gjør den sårbar. Samtidig gir reiselivsnæringen økt press på natur og kultur. Dette har medført introduksjon av et regenerativt perspektiv på reiselivs- og samfunnsutvikling. Med dette menes et reiseliv som har som ambisjon å bidra til fornyelse av ressursene og å skape positiv merverdi for lokalsamfunn, klima og miljø. Reiselivsnæringen har potensielt store positive ringvirkninger for små lokalsamfunn gjennom å skape livsgrunnlag for handel og fritidstilbud for de fastboende.

Natur- og kulturverdier sikres for fremtiden. Naturen i Nordland tilbyr gode rekreasjonsområder, og arealene har stor verdi for friluftsliv og fritidsinteresser for innbyggere og besøkende. Nordland har ni nasjonalparker og ett verdensarvområde, og har dermed tatt vare på et rikt omfang av naturtyper og arter. Viktig naturmangfold og unike landskap er dermed sikret. Disse områdene representerer verdifull natur, men skaper også grunnlag for utvikling. En større del av de kjente kulturminnene, både de automatisk fredede og nyere tids kulturminner, er lokalisert langs kysten. Deler av kystsonen har lite tilgjengelig landareal, noe som igjen gir større press på disse verneverdiene. Få kommunale planer for kulturminner skaper utfordringer med tanke på en god forvaltning og formidling av historien.

Behov for kompetanse og arbeidskraft

Utdanningsnivået øker, og flere gjennomfører videregående skole. Omtrent 30 % av befolkningen i Nordland over 16 år har nå universitets- eller høgskoleutdanning. Andelen med høyere utdanning har økt de siste 20 årene, men utdanningsnivået i Nordland er fortsatt lavere enn landet som helhet. I 2022 var Nordland blant fylkene med høyest andel med grunnskole som høyeste utdanning. Gjennomføringen i videregående skole i Nordland har over tid økt, men er fortsatt lavere enn landet som helhet. Flere fullfører på normert tid, og det har vært nedgang i andelen som slutter underveis. Det er 16 videregående skoler i Nordland, fordelt på 28 studiesteder. Elevtallet i videregående skole har gått ned med omtrent 2000 elever siste 10 år. Framskrivninger viser at det forventes en nedgang i antall 16-19-åringene i Nordland.

Mange virksomheter i Nordland har rekrutteringsproblemer, samtidig som mange står utenfor arbeidslivet. Det er mangel på kvalifisert arbeidskraft i de fleste sektorer og næringer i Nordland. Størst arbeidskraftsmangel finner man innenfor helse- og sosialsektoren, bygg og anlegg, eiendom og tjenesteyting samt varehandel. Omtrent 1 av 4 bedrifter i Nordland rapporterer at de har alvorlige rekrutteringsproblemer. Mange sliter med å få ansatt folk, og den vanligste årsaken er for få kvalifiserte søkere. Omtrent 2 av 3 voksne i Nordland er sysselsatte, og sysselsettingsandelen er økende. De næringene som sysselsetter flest av de bosatte i fylket er Helse- og sosialtjenester, varehandel, bygg- og anleggsvirksomhet og undervisning. Nordland er blant fylkene med høyest andel mottakere av uføretrygd. Andel uføretrygdede øker i alle aldersgrupper, bortsett fra blant de eldste yrkesaktive. I 2022 var omtrent 9 % av unge i alderen 15-29 år i Nordland i utenforskap (utenfor arbeid, utdanning og arbeidsmarkedstiltak). Andelen unge i utenforskap har gått ned etter en topp i 2015.

Verdiskaping i det grønne skiftet

Fornybar energi bidrar til at verden kan nå klimamålene. Nordland er fylket med nest høyest kraftproduksjon i landet, med produksjon av over 20.000 GWh kraft i 2022. Det meste av kraftproduksjonen i Nordland er vannkraft, men fylket har også fire vindkraftverk. Lokal produksjon av klimavennlig energi kan gi muligheter for å utvikle nye markeder innen blant annet bioenergi, sol, jordvarme og fjernvarme. Nord-Norge har i dag et kraftoverskudd. Dette bildet kan endre seg raskt etter som det bygges ut mer industri, eller at elektrisitet erstatter andre fossile energibærere. Tilgangen på fornybar energi gjør Nordland til et attraktivt sted for etablering av ny kraftkrevende industri. Bruk av kortreist kraft gir redusert behov for lange kraftledninger, og reduserer energitapet i overføringsnettet. Den pågående energikrisen i Europa setter fokus på behovet for å få fortgang i overgangen til ren energi, energieffektivitet og klimanøytralitet. Dette handler både om energisikkerhet og økonomisk stabilitet.

Næringslivet og økonomien i Nordland er internasjonal og bidrar til landets eksportinntekter. Verdiskapingen i Nordland har økt betydelig de siste årene. De næringene som har høyest omsetning er Varehandel, reparasjon av motorvogner og Industri. Innen de fleste næringene har det vært vekst i omsetning og antall bedrifter. De siste 10 årene har også antall virksomheter i Nordland økt. Nordland er en stor råvareleverandør av blant annet kraft, metaller og fisk. I 2023 eksporterte Nordland for omtrent 50 milliarder kroner. Sjømatnæringen er den største eksportnæringen i Nordland. Fisk utgjorde 56 % av eksportinntektene, mens bearbejdede varer gruppert etter materiale (herunder mineraler, jern og stål) utgjorde 27 %. Energi og naturressurser fra fylket bidrar til verdiskaping både nasjonalt og internasjonalt. Nordland er et eksportrettet fylke og er derfor sensitivt på globale trender. Den nye geopolitiske situasjonen, kronekurs og andre forhold har direkte påvirkning på næringslivet i Nordland.

Verdiskaping gjennom det grønne skiftet får fotfeste i næringslivet i Nordland.

Økt oppmerksomhet på viktigheten av selvforsyning og sikkerhet, samt velferdsutvikling globalt, medfører et stort behov for de produktene som produseres i Nordland. I tillegg skaper et økende fokus på klima og grønne industriprodukter muligheter for mer industriutvikling i årene som kommer. Nordland har flere fortrinn som gjør realisering av nye, grønne verdikjeder som batteri, hydrogen, karbonfangst, bioøkonomi og resirkulering av ulike materialer mulig. Mange av de metaller og mineraler som produseres i Nordland er viktige bestanddeler for overgangen til lavutslippssamfunnet. I tillegg til etterspurte naturressurser og tilgang på fornybar kraft, har Nordland industriell infrastruktur og kompetanse som er nødvendig i det grønne skiftet. Fylket har sterke partnerskap av bedrifter og klynger, utviklingsmiljø og kunnskapsaktører som jobber med industrielle initiativ. Aktiviteten innen forskning og utvikling i bedriftene i Nordland har også økt den siste tiårsperioden. Økte internasjonale klima- og miljøkrav kan bidra til å styrke konkurransekraften til norsk og nordnorsk næringsliv.

Alt henger sammen med alt

Mulighetene for verdiskaping er tett koblet både til befolkning, samfunnet og naturen vi lever i og av. For å få til en bærekraftig samfunnsutvikling er det nødvendig med en helhetlig tilnærming hvor mange hensyn ivaretas samtidig. Fremtiden krever opprettholdelse av intakte økosystemer, naturmangfold, kulturmiljøer og friluftslivsområder, at

klimagassutslipp reduseres og at samfunnet tilpasser seg klimaendringene, samtidig som gode offentlige tjenester, infrastruktur og lønnsom næringsvirksomhet videreutvikles. Tilgang til tilstrekkelig og kvalifisert arbeidskraft er en nødvendig forutsetning for framtidig verdiskaping. Nordlandssamfunnet er avhengig av at flere unge velger å ta høyere utdanning og å bosette seg i fylket. Den kommende befolkningsendringen med høyere andel eldre forsterker dette behovet. Oppdaterte planer i kommunene er en forutsetning for bærekraftig samfunns- og arealutvikling. Per 2022 har omtrent halvparten av kommunene i Nordland en kommuneplanens arealdel som er vedtatt siste 10 år, mens tre av fire har en samfunnsdel vedtatt i samme periode.

Kunnskapsgrunlaget for planlegging og samfunnsutvikling blir stadig bedre.

Tilgangen på offentlig statistikk er i stadig utvikling, og på mange samfunnsområder finnes det god og dekkende kunnskap som grunnlag for regional og kommunal planlegging og utviklingsarbeid. Samtidig er det mange områder der det finnes for lite kunnskap. Eksempler på dette er kunnskap om havområdene, naturmangfold, konsekvenser av arealbruk og ulike typer tiltak, samt kunnskap om hva som faktisk er bærekraftig og verktøy som kan anvendes for å vurdere effekter opp mot bærekraftsmålene. Forskning og kompetanseutvikling kan bidra med nye løsninger på dilemmaer knyttet til bruk av naturressurser. I tillegg er kunnskapen om behov og muligheter i distriktene i Nordland mangelfull.

UTKAST per 22.3.2022

Oversikt over kilder for teksten

Nordland i Europa og verden	Kilder
Globale utviklingstrender skaper rammebetingelser for utvikling i Nordland	Internt notat
Nordområdene er av viktig strategisk betydning	Mennesker, muligheter og norske interesser i nord. Meld. St. 9 (2020–2021)
Internasjonale hendelser aktualiserer samfunnssikkerhet og beredskap	Samfunnssikkerhet i en usikker verden. Meld. St. 5 (2020–21) Internt notat
Vi lever i en tid med høy usikkerhet knyttet til den økonomiske utviklingen	SSBs Økonomiske analyser 2023/4. Konjunkturutvikling i norsk og internasjonal økonomi NAV statistikk
Nordlands lange kyst gjør fylket spesielt sårbart for klimaendringer	Klimaprofil Nordland, Norsk klimaservicesenter

Folk i Nordland	Kilder
Det blir færre nordlendinger og andel eldre øker	SSB tabell 06913 SSB tabell 05539 SSB tabell 09588 SSB tabell 09817 SSB tabell 07113 SSB tabell 13600
De fleste har god helse og trives i sitt nærmiljø, men ulikhetene øker	Fylkeshelseundersøkelsen i Nordland 2020 Oversikt over helsetilstand og faktorer som påvirker helse i Nordland 2023-2027 Folkehelse rapporten (FHI) SSB tabell 11231 SSB tabell 13033 SSB tabell 07662 SSB tabell 05797

Stedet der vi lever og bor	Kilder
Nordland består i hovedsak av distriktskommuner, og bosettingen i fylket er spredt	SSB tabell 05212 SSB tabell 06913 SSBs sentralitetsindeks NOU 2023: 14 Forsvarskommisjonen av 2021 — Forsvar for fred og frihet Interne notater
Kommunesektoren står overfor store utfordringer	NOU 2023: 9 Generalistkommunesystemet— Likt ansvar – ulike forutsetninger
Kunst, kultur og kulturhistorie bygger identitet	Interne notater Norsk kulturindeks
Det samiske Nordlândia	Interne notater Statsforvalteren i Nordland SSB tabell 07669 Tospråklige kommunenavn: SSB. Sannhet og forsoning. Rapport til Stortinget fra Sannhets- og forsoningskommisjonen, avgitt 1.6.2023. Sámi logut mitalit / Samiske tall forteller, utgave 15 Utdanningsdirektoratet, statistikk over fagvalg
Et mangfold av tilbud bidrar til attraktive lokalsamfunn	NOU 2020:15 Det handler om Norge – Utredning om konsekvenser av demografiutfordringer i distriktene Eit godt liv i heile Noreg – distriktspolitikk for framtida, Meld. St. 27 (2022-2023) SSB tabell 13770 SSB tabell 13798 SSB tabell 13812 SSB tabell 09475 Interne notater
Transport og infrastruktur er viktig for samfunns- og næringsutvikling	Statens vegvesen, vegkart SSB tabell 11842 SSB tabell 09011 SSB tabell 10209

--	--

Naturen vi lever i og av	Kilder
Arealbruk og arealressurser i Nordland	SSB tabell 09280 SSB tabell 09594
Naturressursene i Nordland er et viktig grunnlag for verdiskaping	Interne notater
Arealbruksendringer har konsekvenser for natur og næringsliv	Interne notater SSB tabell 11776 SSB tabell 06505 SSB tabell 10547 Miljødirektoratet: inngrepsfrie naturområder i Norge NOU 2024:2 I samspill med naturen – Naturrisiko for næringer, sektorer og samfunn i Norge
Nordlands samlede klimagassutslipp er omtrent uendret de siste årene	Miljødirektoratet: utslippsregnskap Miljødirektoratet: utslipp og opptak fra skog og arealbruk
Mange vil oppleve Nordlands natur og kultur	Interne notater
Natur- og kulturverdier sikres for fremtiden	Interne notater SSB tabell 08936 SSB tabell 08917

Behov for kompetanse og arbeidskraft	Kilder
Utdanningsnivået øker, og flere gjennomfører videregående skole	SSB tabell 08921 SSB tabell 12971 SSB tabell 13600 Utdanningsdirektoratet Interne notater
Mange virksomheter i Nordland har rekrutteringsproblemer, samtidig som mange står utenfor arbeidslivet	NAV's bedriftsundersøkelse SSB tabell 06445 SSB tabell 13472 SSB tabell 11695 SSB tabell 11715 SSB tabell 13556

Verdiskaping i det grønne skiftet	Kilder
Fornybar energi bidrar til at verden kan nå klimamålene	SSB tabell 08308 NVE, vindkraftdata
Næringslivet og økonomien i Nordland er internasjonal og bidrar til landets eksportinntekter	SSB tabell 11713 SSB tabell 12937 SSB tabell 10309 SSB tabell 10482 Interne notater
Verdiskaping gjennom det grønne skiftet får fotfeste i næringslivet i Nordland	Interne notater

Alt henger sammen med alt	Kilder
Mulighetene til verdiskaping er tett koblet både til befolkning, samfunnet og naturen vi lever i og av	Interne notater
Kunnskapsgrunnlaget for planlegging og samfunnsutvikling blir stadig bedre	Interne notater